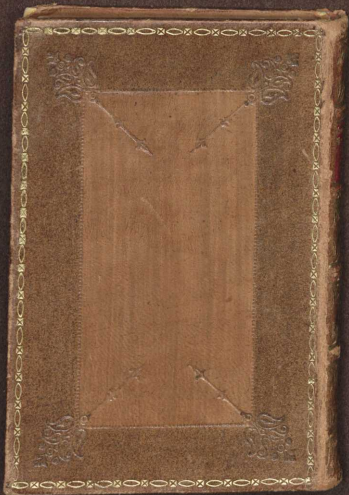

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

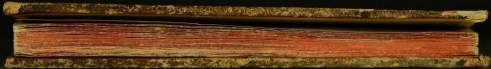
Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

Early European Books, Copyright © 2017 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of Det Kongelige Bibliotek / The Royal Library (Copenhagen)

14, 250-8 1771

DA S-mum

AV-DA-MF 1262

L

Charles Sorensen 1876

Det kongl. Bibliothek
for
C. Jacobsen jr
1887

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130018791057

En Under-

visning aff den Hellige
scrifft/ huad mand dome skal
om den store oc gruelige Guds be-
spottelse/ som steer met Troldom/
Sinelse/ Manelse oc anden saa-
dan Guds hellige Taffns
oc Ords vans
brug.

Item / 33. Propositiones imod
Troldom. Der til 33. Pro-
positiones om Spaa-
dom.

Screffuit paa latine / aff heder-
lig oc høylardt Herre
D. Niels Hemmingsøn.
Oc vdsæt paa Danske / aff
Rasmus Hansøn.

Til Læseren.

Svnstige Læser / denne Vn-
deruisning / om den store oc
gruelige Guds bespottelse som
skeer met Troldom / Signelse /
Manelse oc anden saadan van-
brug er saare fornøden vel at be-
tracte / effterdi Dieffuelen stedze
oc altid tracter at forføre Mens-
nisten til all vrang oc falsk Tro
oc mening / til Traaldom / Sinel-
se / Maalelse / Manelse / Spaadom
oc anden saadan Guds allerhel-
ligste Taffns oc ords vanbrug /
saa at wi maa vel beklage det alt-
formeget mere end sanden at væ-
re / der den hellige Apostel Paulus
vdi sin Epistel til de Epheser / i
det andet Capitel / vdi sin tid Elæ-
ger / saa sigendis : Dieffuelen haff-
uer

uer i denne tid sin gierning i Van-
trodens Børn. Item til Timothe-
um i den anden Epistel/ Cap. ij.
siger hand om de wgdelige /
at de ere fangne aff Dieffuelen
effter hans vilie.

Thi wi formercke / dissuer /
huor mange der lade sig lede oc
forblinde aff Dieffuelen/ met den
fordømmelige Traaldoms Konst
met huilcken de arme Wemiske
mene sig/ stundem at gaffne sig
selff eller andre deris venner oc
tilhengere paa legemens vegne/
stundem at giøre andre deris w-
venner skade paa Korn/ Queg/
fruct/ grøde/ forlighed oc helbre-
de/ oc saaledis heffne sig selff off-
uer dem/ tit oc offte ick on for et
eniste ord skyld.

A ij

me

me forblindede Menniste dog
icke kunde vdtrette/eller giøre no-
get til/ men Dieffuelen/ huilcken
de tiene/ hand giør det aff Guds
tilladelse/ som wi saa i vñe trac-
tat ydermere at høre. Icke kun-
dede heller tuinge oc nøde Dieff-
uelen at giøre noget/ men hand
foruender synene oc sind paa den-
nem/ oc lader sig at vare villig
for dem/ paa det at hand kand
føre dem i euig Fordømmelse.

En part naar Gud besøger dem
eller deris queg met Siugdom oc
Kranckhed/ oc den varer nogen
stund/ da fly de strax hen til spaa-
koner som dem skulle spaa oc met
deris gieckeri sige dem om de ere
forgiort eller ey/ Item naar oc
huor det skal bliffue bedre met
dem.

Somme

Somme fly til gamle Kier-
linger som skulle met en traad
som de der til synderlig spundet
haffue/ maale dem tuert oc ende
langs/ oc siden met deris vedtag-
ne ord/ prinsigne dem. Item/
naar mand faar Raaldefuge/ da
søger mand til dem der skulle
scriffue for / huilcke der somme
scriffuer et ord oc somme et an-
det/ somme scriffue Calamitas,
somme Kalamaris, oc andet saa-
dant gieckeri/ huilcket mand skal
paa atskillige tider æde vdi sig.
Somme scriffue en lang remse at
henge paa Halsen/ saa som den:
De ni systre de vdrede/ de tre i
Øster de tre i Vester etc. En
part scriffue paa latine: Per pa-
tris clementiam, per Filij Sa-
A iij pien

pietiam. &c. Oc mene at saa
danne vedtagne ord skulle kunde
hielpe dem/i det at de enten aede
dem/eller bare dem paa sig/huil
cket altsammen er ickon Dieffue
lens Raaglerj/met huilcket hand
foruender Synene oc sind paa
folck.

Zuor mange slags signelser
oc remser der brugis / synderlige
paa Lands byerne / naar queg
bliffuer siugt / ere sket wtallige.
Oc der som saadant ickon alleni
ste blesse brugt aff Hedninger/
som intet vide aff Gud at sige/
eller aff de wgudelige / som obens
bare staa imod Gud / da vare det
icke saa stort Klagemaal vert/
men nu brugis saadanne Sinel
ser / maalelser oc scriffuelser for
Sing

Siugdomme/baade paa folck oc
fa/tit oc offte/oc forsuaris aller
mest aff dem som skulde vare
Christne oc Kirckens lemmer end
oc saa aff dem som skulde baade
met ord oc Verdzig rat straffe
saadant vdi andre/huor faare at
vore naboeer i andre omkring lig
gende Land oc Nationer/ tage
Aarsage at tale ilde om off/ for
saadant gieckeri som her brugis.

Vlaar nogen setter sig imod
saadan wgudelighed/oc siger den
at vare Synd oc wret/ da veed
mand saa meget at sette imod:
Det er/sige de/Guds ord: Mand
giør ingen mand ont der met/
men hielper Folck oc Queg til de
ris helbrede. Item den oc den
bruger det/ hui maa ieg icke oc;
Aiiij saa.

sa. Helbreden er god at haffue/
Den der fattis Ild hand leder i
asken / oc. meget andet saadant.
Men til alt saadant findis suar
vdi denne effterfølgendis Trac:
tat: Det er vel sandhed at helbreds
den er god / men Salighed er bes
dre / derfaare skal huer see til at
hand icke forkaster sin Salighed
for denne timelige helbrede skyld.
Zuo som icke met denne lilde vns
deruisning / (dog den er vel nock
sommelig oc nøyactig) lader sig
nøye / men begerer der om yder
mere besked / hand kigbe sig Sau
ber teuffel Ludouici Melichij,
Item den bog som D. Iohannes
Vierus, haffuer screffuit de
præstigijs Dæmonum, huil
cken mand finder fal / baade paa
latine oc tydske. Til

Til denne Tractat er ocsaa set
tuende Disputatzer som fornessn:
de Herre/ Doctor Niels Hem-
mingsøn haßner fremsæt oc dis-
puterit her vdi Kjøbenhaffns V:
niuersitet/ den ene imod Traal-
dom/ i huilcken der met saa ord
befattis noget nær det samme
som i denne Tractat indeholdis/
oc der til om besuarelse eller Ma-
nelse huad mand der om skal ac-
te. Den anden om Spaadom/
huad mand der om dømme skal/
huad slags Spaadom der er nyt-
tigt/ oc huad der er skadeligt/ at
mand her aff ocsaa kand lære/ at
beholde den spaadom som nyttig
er oc den ret bruge/ oc at forski-
de den som skadelig oc fordøm-
melig er/ som spaakoner/ Ge-
nethli-

nethliacj eller Gødsels regnere
oc andre saadanne bruge / aff
huilcke der en stor part komme
offuet ens met Traaldfolet / Ja
Gud giffuet at de icke taledede aff
den spaadoms Land som den Pi-
ge vaar beset met / der omtalis i
Apostlernis gierninger.

Gud vnde oc giffue huer Chri-
sten menniske / at hand icke lader
sig aff Dieffuelen besuige / huilcket
lettelig stee kand / naar mand
ickon noget viger fra Guds
ord til Traaldoms oc
Spaadoms forfens
gelighed.

En

En Linder-
uisning aff den hellige
Scrifft / huad mand
døme skal / om Traaldom /
Signelse oc Ma-
nelse / etc.

SBlant andre ting
som en Christen / Liffac-
tig oc Saliggjørendis
Tro vdrætter / er dette
icke det ringiste / at hun intet forsø-
ger aller tager sig for hender / om
huilcket Samuittigheden tuiler /
fordi alt det som et Menniske tager
sig for at gjøre / om huilcket Sam-
uittigheden enten far vild oc døme-
mer

mer wret/ eller er tuifflectig/ eller
ofſaa at det er tuert imod ſamuit-
tigheden/ det dømmer en reſkaffen
Tro at vere Synd: De der faare
tager hun ſig vare/ at hun icke ſkal
giøre noget/ om huilcke hun icke
haffuer Guds ord ſom en alleruis-
ſiſte regel. Hid hører det/ der Pau-
lus ſiger til de Rommere i det ſior-
tende Cap. Huer ſkal være fuld-
kommelige viſſi ſin mening. Dee
er/ Ingen ſkal giøre noget imod ſin
Samuittighed/ Ingen ſkal giøre
det ſom hand tuil paa/ om det er til-
børligt eller ey. Denne troens krafft
oe vdrætning ſkaffuter deris me-
ning/ oe dømmer den at vere Synd/
huilcke der vanbruger det ſalige
Guds ord/ oe meſt det hellige S.
Hans ſis Euangelij text/ i det at de
den

den binde oc sy i Klude/leir/ solff/
Guld oc anden Materie oc bære
den paa deris hals/ eller andensted
paa Legemet/ paa det at de kunde
beskermes oc være fri fra Dieffue-
len. Huilckes falske mening oc
vrange tro/ der med krafftige be-
uisninger kand igendriffsuis. Fordi
de som saadant bruge komme sig
selff i stor vaade oc fald.

Først foracte de Gud/ i det at
de i deris daarlighed/ mere acte
denne vrange tro oc affgude i/end
Guds bud oc befalning. Fordi saa
siger hand/ i den femte Mosi bog.
Cap. xij. I skulle icke giøre huer/
som hannem selff inckis ret at ve-
re. Item/ I skulle holde alle det ieg
biuder eder/ at i giøre der effter/ I
skulle intet legge der til oc intet ta-
ge der fra.

Der

Der næst/ giør de dem selff
en ond Samuittighed / thi denne
falske mening oc vrange Tro/ støp
der oc slar dennem aff en wgude-
lighed i en anden til deris euige vis-
se fald oc forderffuelse.

For det tredie/ stadfeste de den-
ne falske tro i andre/ oc giøre dem
stor skade med deris onde exempel/
hvilket er visselige en større Synd
end huer mand troer.

For det fierde/ stieler de æren
fra Gud/i det at de tillegge de bog-
stafue der det hellige S. Hansis
Euangelium/ oc andre Guds ord
seriffuis med/ nogen krafft oc vd-
retning/met huilket de komme off-
uer ens med de wgudelige spaako-
ner oc Traaldfold. Thi at lige
som en liffactig tro acter Guds
ord

ord at være krafftigt/ i det at mand
hører/ forstaar oc troer det/ Saa
bekiender hun det samme icke andet
at være/ end nogle døde bogstafue/
som intet kunde vdrætte / naar
mand til Traaldom oc signelse
scriffue oc bær det paa sig.

Sor det semte/ frakalder oc bore-
rycker denne falske mening oc
vrang tro/ Mennisken fra den ret-
te oc sande Guds ords brug/ som
er/ at wi skulle met et retsindige
hierte tro det/ oc formedelst samme
tro bliffue salige. Vdi denne rette
brugs sted/ haffuer Dieffuelen ind-
ført oc indtryet i Verden den fal-
ske vrang tro oc Affguderij / at
Mennisken skulle tro nogen forbor-
gen oc hemelig krafft eller vdræ-
ning at være i de bogstafue som
Guds

Guds ord oc det hellige S. Hans
sio Euangelium scriffuis met/imod
kaaldesiuige/forgiprelse/Icht/verck
oc Dieffuelens suigactighed. Der
for huilcken som bruger denne w,
gudelighed oc falske mening hand
haffuer forkast oc forsaget troen/
er falden fra Guds naade/oc beui-
sis at være Dieffuelens oc icke
Christi tienere.

For disse sager skyld vil ieg nu
her bescriffue et Spørsmål/ om
Traaldom/ signelse oc manelse/
som mig er faare giffuit aff en
ypperlig ædel mand/ oc suar der
til: Huilcke Spørsmåls forkla-
ring oc vdeleggelse/ visselige er
storlige fornøden/ bespnderlige i
denne tid i huilcken Dieffuelen nu
paa ny igen fornyer sine gamle
Kon-

Konster/ til at formgørte det klare
Euangelij Liuss.

Spørsmålet lyder saaledis.

Om Traaldfolck/det er/de
som enten med Signelse/ma-
nelse/Lærsning/ Tegn/ Bille-
de/ eller noget andet som der
til aff en vrang tro brugis/
mene sig/ enten at kunde ska-
de eller gaffne Menniskan:
Eller oc saa de som noget an-
det bruge med Traaldoms
konst/skulle lidis i den Christ-
ne Menighed eller en?

Paa det at ieg rettelig oc vden
vildfarelse / kand suare til dette

B

Spørf

spørsmål/ da syns mig nyttelig
at være / at disse fem effterfølgen-
dis spørsmål/ effter huer andre/
igiennem sees oc forklaris,

i. Aff huem Traaldom
haffuer sin begyndelse.

ii. Om Traaldom er kraf-
tig i sig self?

iii. Huor faar Gud tilste-
der noget at drettis
formedelst sandanne
Dieffuels Konter?

iiii. Huilcke steder i den hel-
lige Scrifft der
biude Traaldom?

v. Huilcken en stor Synd
Traaldom er?

Aff

Aff disse Spørsmåals forklar-
ing skal mand lettelige kunde sua-
re til det fremsætte Spørsmål.

Om det Første.

Endog/ som Augustinus si-
ger/ oc Epiphanius vidner/
at Zorastres de Bactrianers
Konning/ som leffde i Ninj Bably-
lons Kongis tid/ siges at haffue ve-
rit den første som paafant Traals-
doms konst/ Dog alligeuel legger
Methodius i sine Revolutioni-
bus, Traaldom rettelige Dieffue-
len til/ at hand den skal haffue paa-
fundet/ huilcken der gaff Eains
Børn disse konster i Jareds tid/
som vaar den siette Mand fra A-
dam/ fordissaa siger Methodius: I
det iij. Cap. oc xl. Jareds Aar/
opstode nogle mend som vaare en

B ij

ond

ond konstis paafindere/wraetferdi-
ge/oe suld aff ale skalckhed/aff Ca-
ins børn/som vaare Jobeth/Tho-
luuel/Lamecs børn som vaar blind/
huilcken ocsaa ihuelsso Cain? huil-
cke Dieffuelen regerede/oe dereffter
omuende denem til all Traaldoms
konst. Dette siger Methodius.

Men der er ingen tuiffel paa at
Dieffuelen haffuer io oprenckt disse
forbandede konster/ at hand saale-
dis met tiden kunde met sine onde
skanck oc wrenlighed dempe oc i-
genfkyde Guds Ords aller reniste
kielde/ oe vdslette den sande Guds
dyckelse/ oe i hendis sted indfickte
falsk mening oc vrang tro/ Suig
oc bedregeri. Ja hand lod det paa
kiende strax effter at. Mennisken
vaare skabte i Paradis/ i det at
hand

hand gick til vore første Forældre/
oc met sin kraaglow oc falske vd-
tydning ledde dennem fra Guds
ords lydighed oc kom dennem til at
de forsagede Gud oc atlyde Dieff-
uelen/huorfor de met alle deris eff-
terkommere maatte lide aller størst
straff/ oc haffde sket aldelis forsa-
ret oc bleffuet borte til euig tid/der
som Gud aff sin store miskundhed/
for sin Søns skyld icke haffde op-
ræt dennem/ met den ny foriettel-
se/om Quindens Sæd.

Men her skal mand met aller-
største flit betencke/Dieffuelens on-
de oc vrange efterfølgelse/oc hans
snedige oc forderffuelige konstig-
hed: Huilcken der effterfølger Gud
(Paa det hand kand skiule sit suig
oc bedregerj) Lige som en Abe/ at

udsprede oc foruie sin foruende oc
forderffuelige Religion oc vrange
dyrkelse. Fordi lige som Gud brug
ger try redskab/til at oplære Men
nisten i den rette sande oc salige
Guds dyrkelse oc tieniste/foruden
Mirackel oc andre Gudommelige
gierninger/met huilcke hand stad
fester sit Ords vissshed. Det første
redskaff er Ordet/huילcke indehol
dis i Propheternis oc Apostlernis
Scriffe. Det andet er Sacramen
terne/ som oss ere befaledede i hans
ord/huילcke ere lige som nogle synli
ge Predickener. Det tredie er Aan
den ved huilcken Gud er krafftig i
Ordens Predicken oc Sacramen
ternis brug. Lige saa haffuer oc
Dieffuelen/huילcken Paulus kal
der denne Verdens/det er/ alle w
gudeli

gudelige Menniskis Gud/ try sty-
cker at stadfeste sin løgn mee/ for-
uden de optenckte Mirackel oc be-
dregerj/huilcke Pauedommeet vaar
fulde aff. Først haffuer hand sit
Ord/ der næst (saa at sige) sine
Sacramenter. Desaa der til sin
Aand ved huilcken hand er krafftig
i sit Ord oc Sacramenter.

Dieffuelens ord er en part/
Sophistiske foruendelse oc kraag
low paa Guds ord. En part Men-
niskelig paafund/ som er tuert i-
mod Guds ord/ en part nogle visse
ords vedtect/ som skeer aff en vrang
Tro/ huilcke vedtagne ord tilleg-
gis nogen krafft i det at de scriffuis
eller opregnis/ som mand kand see
i Traaldoms konst. Dieffuelens
Sacramenter/ ere icke it slags /
B iiii men

men mange/ som ere viffe tegn/
Figurer/ Billede/ oc allehaande
tingesters vanbrug/ som er Salt/
Jord/ Vand/ Papir/ vox/ traad/
Sax/ Saald/ Negle/ Haar/ døde
Menniskers hoffer pander/ Len-
der oc Been etc. Dieffuelens
Aand er den ved huilken hand er
krafftig i sit Ord oc sine Sacra-
menter/ til deris forderffuelse som
lade sig lede oc driffue aff hannem/
imod Guds ord/ oc holder mere
aff Dieffuelens Egn/ end aff
Guds Sandhed.

Vdi disse wlydighebsens Børn
haffuer Dieffuelen sit fulde Herres-
dømme/ som Paulus siger/ endog
at hans forset/ tit oc offte aff
Guds godhed forhindris. Fordi
Dieffuelen haffuer ingen større
lyst/

lyst / end at hand kand henlede
Mennisken til Guds foractelse oc
bespottelse / oc at hand i nogen maade
kand effterfølge Gud vnder et
Engle skin / oc der med kuldkaste
mennisken i all falsk mening oc
vrang tro / paa det at de omsiger /
kunde ynckelig med hannem forfaris
oc bliffue borte. For anden sag
skyld tør mand icke tenele at Dieff-
uelen haffuer indført Traaldoms
wgudelighed i Verden / end at hand
med nogen fordemmelig oc vrang
Religion oc dyrkelse / kand fatte
Menniskens sind / at de icke skulle
bliffue ved den sonde oc salige
Guds tieniste oc bliffue salige paa
det at hand skal icke alene med sine
Engle kastis i den euige pine. Thi
effter at den forgiftige skalct oc

B v

for

forrædere vel viste sig icke at kund
de tilraade Mennesken at stæet bore
kaste all Guds tieniste oc dyrckelse/
fordi at alle Menneske/ end oesaa de
aller groffueste Folt paa Jorden/
som Cicero siger/ haffuer altid
hafft nogen mening om Religio;
nen/huor aff de forstaa at mand
skal tiene Gud/ oc det haffde de aff
naturen/ der for flyde hand til det
som næst vaar/ oc vdi den sande oc
salige Guds tienistis sted indskickte
de en falsk oc fordømmelig dyrckel
se oc tieniste / vnder huilcken all
Guds ords vanbrug/ falsk mening
oc vrang tro/som skeer vdi Traals
dom/besluttis oc indeholdis.

Det er kortelige sagt / om
Traaldoms wgudeligheds oprin/
delse/huem den begyndte oc i huad
me

mening hun bleff optenckt. Nu effter følger det andet spørmaal.

Om det Andet.

Lster at der nu er tilkiende giffuet oc beuist/ at Dieffuelen som er Menniskens Salsigheds Siende/ er allene den rette rod oc begyndelse til Traaldom oc all vrang Tro oc falsk Guds tjeniste/ huilcken der skicker oc lauffuer alle sine raad/anslag/suig/bedregeri oc paafund der heden/ at hand kand kuldkaste Mennisken (som formedelst Affguderij falde fra Gud) i ewig pine oc bedroffuelse. Saa effterfølger nu det andet Spørmaal.

Om Traaldoms Læsnin
ger/Tegn/Figurer/Billeder/

oc

oc andet / ere krafftige i sig
selff eller en?

Der til suarer ieg ensfoldelige
oc klarlige / at Traaldfolck kunde
aff deris egen maect oc konst / aldclis
intet vdrette / fordi der er slet ingen
maect eller krafft vdi de vedtagne
Ords opregnelse / Tegen / Bille
der / Figurer / vorbørn eller andet
Men Dieffuelen / mee huileken
Traaldfolck haffuer giort pact /
paa det at hand land stadfeste
Menniskan i vildfarelse / da vdret
ter hand meget til Traaldom / huil
ckit lættelige land her aff beuifis .

Chaldeer / Arcader / Egypter /
Indier oc andre mangeslags folck
haffuer brugt Traaldom / icke an
derledis end vore Traaldoner
giøre /

gigre/ men det et vist/ at der ere
mange slags form oc maade til at
bruge Traaldom met/ oc mange
adskillige ord. Thi at effterdi det
folck viste intet aff Christo eller
hans Euangelio at sige/haffde de
langt andre slags Traaldom/ end
Dieffuelens Tienere haff oss haff-
ue / huilcke som vanbruge Guds
Ord/ oc Christi naffn/ de hellige
Euandelij ord/ oc Guddommelige
Sacramenter/ Daaben/ oc HER-
rens Naderis brød/ met huilcket de
giffue tilkiende/ sig at være si dob-
belt verre oc slemmere end de aff
Chaldea oc Arcadia, Fordisaa de
Chaldeer brugte Dieffuelsens ord
oc onde Anders samtale oc ord/
men vore Traaldoner misbruge/
bespøtelige det sande Guds ord oc
Christi

Raffn til deris Dieffuels squalder
oe vildfarelse. De Ehaldeer haff-
de i forðum tid en spaadom / til
huilcken de brugte et Saald lige
som et vist tegn / eller Dieffuels
Sacrament / saa tit som de vilde
lede effter noget som vaar bort
staalet / Vore Traaldkoner pleye
oesaa at bruge saadan spaadom /
naar de lede effter noget staalet /
endog de haffue icke de samme ord
i deris spaadom som Ehaldeerne
haffde / huilcket der vaare storlige
oe aldelis fornøden / der som nogen
mact eller krafftighed skulde være
i de ord som der til ere vedtagne
Vore Traaldfoleß bruge met
spaadommen nogle ord aff den
halfferediesinds tiuende Psalme /
huilcke de læse eller mumle offuer

et

et saald saa sigendis. Naar du
seer en Tyff/ da løber du met
hannem/ huilcke ord der i sand-
hed intet giøre eller vdrætte til det
forset/ Fordi David straffer i den
sted/ den onde lyst oc begering i den-
nem som offuer giffue deris kald/ oc
efftersølge dem/ som met ræt oc w-
ræt/ saffne gods oc rigdom tilhobe.

Her aff er det klarlige beuise-
lige/ at der er huereken i ordene/ icke
heller i Sacramenterne/ det er
Saaldet/ Saxen eller Nøgelen/
som der til brugis/ nogen Spaa-
doms krafft om det som er bort-
staalet/ men krafften oc vdrætnin-
gen er hoss Dieffuelen / huilcken
met denne vijs oc maade giør sig
Mennisken vnderdannige / at de
skulle

skulle vanbruge Guds ord til deris
egen fordersffuelse/ fordi Dieffue-
len haffuer ingen større lyst oc tid-
fort/ end at hand kand ind driffue
oc nøde Mennissen/ imod Guds
ord/ til atskillige vrang meninger
falsk hellighed oc Guds ords van-
brug. Thi det er ingen salighed v-
den for Guds ords rette brug/
hvilcken der staar i disse fire sty-
cker.

Det første er/ at wi rettelige aff
Guds ord lade oss oplære/ om den
sande Gud/ om hans dyrckelse oc
tieniste / oc om andre stycker som
hører til Menniskens salighed.

Der næst/ at wi effter ordet see
te vor tro oc tillid til Gud.

Fremdelis/ at wi formedelst
Troen forhaabe oc vente det som
oss er tillsagt oc loffuit. Det

Det sidste/ at wi gøre oc leff:
ue effter ordet: Der som wi bliff:
ue i denne ordens rette brug/ indtil
enden varactige/ da bliffue wi sali:
ge/ men huilcken som gjør der i:
mod/ hand frister Gud/ huilcken
hand skal finde paa den yderste dag
som en streng Dommere / vden
hand itide gjør Penitenz oc om:
uender sig.

Paa det sidste beuifis oesaa her
vdaff at Traaldkoners oc Traald:
karles trylderj/ haffuer aff sig selff
ingen krafft eller maect: Fordi som
Augustinus siger/ effter at Traal:
folckenis vedtagne ord bleffue al:
mindelig obenbarede/ da haffde de
ingen ydermere maect/ naar mand
dem opregnede: Fordi Dieffuelen
tilsteder icke sine hemmelige konster

E

at

at bliffue almindelige obenbarede/
paa det at de forstandige icke skul/
de forstaa/ huor gieckelige de ere/
oc at hand saaledis met sin Religi-
on/ skulde bliffue bespottet oc for-
actet.

Om det Tredie.

War Mennicken høre de
Traaldoms konst/ huil-
cke Dieffuelen haffuer paa-
fundet/ nu at giøre skade paa korn
oc grøde/ nu at forderffue Solen
Sæ etc. strax spørge de: Huor
saare Gud tilstæder hannem
saadant? Hui hand icke set-
ter sig imod Dieffuelen?
huor saare hand tilstæder sit
naffn i saa maade at bespot-

tis

tis i blant Mennisten; Der
suarer ieg saa til: Sagen huor
faare saadant skeer, er strax tilrede/
Fordi Paulus i sin anden Epistel
til de Thessalonicker/ij Cap. suarer
saa sigendis: Fordi de ick vil,
de tro Sandhed gaff Gud
dem krafftige vildfarelser/ at
de skulde tro Løgn. Men løgn
er lige saa vel all Guds Ords
vanbrug imod hans vilie/som alle
Dieffuelens oc Menniskens paa-
fund/ huilcke der føre oc indtrycke
i Verden nogen wgudelighed/ oc
falsk Hellighed.

Derfaare tilstedis Dieffuelen/
at giøre Mennisten skade paa
Guds oc Liff/ saa meget som vore
Synder fortiene/ oc saa meget
E ij som

som Gud hannem/ til at forsøge
andres Tro met/ tilsteder. Saa
mener oc saa Augustinus/der hand
siger: Det er icke vnder huorfor
Gud det tilsteder/at de som det hø
re oc see kunde forsøgis/ huad Tro
de haffue til Gud. Denne Sen
tens stadfester den hellige Fader
met Guds røst i den femte Rossi
Bog/ xiiij Cap: Om nogen Pro
phete eller Drømmere staar op is
blant eder/ oc giffuer dig it tegn
eller noget vnderligt/ oc det tegn
eller vnderlige ting kommer/som
hand sagde dig om oc hand siger/
lader off gaa/ oc efftersølge andre
Guder/ Da skalt du icke lyde sam
me Prophetis eller Drømmeris
Ord/thi HÆren eders Gud fris
ster eder/at hand vil forfare/ om i
elste

elcke hannem aff gantske Hierte
eller ey: Fordi Dieffuelen vil icke
andet met sine Traaldoms kon-
ster/ oc fordersffuelige Suig oc be-
dregeri/ end at Menisken som dem
tilhenge/ skulde i saa maade/ met
tiden falde fra det sande Guds.
Ord/ indtil saa lenge de stæet oc al-
delis saa forsaget Gud oc hans
hellige Euangelium/ sig selff til
euig fordersffuelse/ andre tll aller
størst Forargelse.

Men her imod sigle nogle/ paa
det de skulle sinnes at vere vise oc
vide noget/ i saa maade: Legemens
Sundhed oc karskhed er Guds
gaffue oc en god ting/ derfaare/ om
mand den mister / maa mand i
huad maade mand kand / hende
igen søge: Oc om Legemens sund-
hed

hed oc Karstked er formedelst
Dieffuelens konst borttagen/ huor
for maa mand hende icke forme-
delst Dieffuelens konst igen søge :
Der findis ocsaa de som siige det
der meget slemmere er/ oc met en
wren mund vdgiffue megen mere
wgudelighed/ til Christi Euange-
lij bespottelse. Men dennem suarer
Augustinus met disse ord : Huil-
cken som vil haffue Salighed for-
uden Saliggjæveren / oc foruden
den sande wijsdom acter sig at kum-
de bliffue wijs oc forstandig/ hand-
skal (icke karst men siug/ icke wijs/
men en gieck) arbeide i sin Siug-
dom/ oc bliffue i sin skadelig blind-
hed galen oc en daare/ Der faare
all forfaring/ oc vdfrittelse/ oc all
helbrede som vdkressuis oc begeris
aff

aff Traaldoms konst den skal hel-
ler kaldis Døden end Liffuet :
Dette siger Augustinus.

Derfaare huilcken som haffuer
omhyggelighed for sin Salighed
oe det euige Liff/ hand skal effter
Pauli raad/ i huad hand gjør/ det
skal hand gjøre i vor **HERRES**
Jesus Christi Naffn oc aff hanem
begere sin Sundhed oc Karskhed/
oe føre der til rette skickelige Mid-
del oc Lægedom/ icke friste Gud/
huilcken der tilsteder meget at ske
formedelst Dieffuelen/ paa det
hand kand forsøge sit Folckis Tro/
oe paa det/ at alle de som lade sig
regere aff Dieffuelens ord oc hans
Sacramenter/ oc foracte Gud oc
hans Ord/ skulle til euig tid forta-
bis. Icke vil det heller være/ at no-

E iij

gen

gen vil mene sig/ at kunde tilhenge
baade Gud oc Dieffuelen/ Fordi
Gud oc Belial haffue ingen sam-
quem til haabe. De Elias siger til
den wgudelige Achab oc hans
Hofftienerer/ oc til det gantske
Folck: Huorleng vil i halte paa
baade Been? Er HERREN en
Gud/da effterfølger hannem/men
er Baal/ da effterfølger hannem.
Der foruden/ effterdi at Gud er
nidlicer / tilstæder hand icke den
mindste pricke aff sin ære/ at giff
uis Dieffuelen.

Om det Fierde.

Et Fierde Spørmaal er
Om de steder i den hellige
Scriffte som forbiude Eraal-
dom. Endog at det nock er beuijst
aff

aff det som tilforne er omeald/ at
Traaldom er baade fordømt aff
Gud/ oc de som disse konster bruge
Gud til forhaanelse/ ere icke vær-
de at de skulde see Solen/ dog vil
icg opregne nogle faa vidnisbyrd
som den forbiude/ huor aff mand
oc saa kand forstaa/ huor hadse oc
værstyggelig en ting/ Traaldoms
wgudelighed er faar Gud.

Det Første oc det andet Guds
bud/ de biude strengelige oc befale
at mand skal haaffue en fast Tro oc
Tillid til Gud allene/ oc forbiu-
de all tillid til nogen anden ting/
Der offuer fordøme de all Guds
Ords oc hans naffns vanære:
Du skalt icke/ siger hand/ haaff-
ue fremmede Guder faar
G v mig.

mig. Du skalt icke bruge din
Guds Naffn forsengelige.

I den tredie Mosi Bog/ xix.
Capit: siger Gud/ Vender eder
icke til Spaamend/ oc i skulle
icke spørge noget aff Tegens
vdleggere/ at i bliffue tvrene
hoff dem. Met dette HERRens
Ord offuerwindis oc beuises baade
Traaldfolckene selff/ oc de som bru-
ge deris hielp/ at vere besmittede
oc skuldige.

I den samme Bog/ xx. Cap:
Naar en Siel vender sig til
Spaamend eller til dem som
vdlegge Tegn/ at hun giør
Horerj effter dem/ da vil ieg
sette

sette mit Ansiet imod samme
Siæl/ oc oprycke hende fra
sit Folck. Dette Herrens Bud
oc befalning indeholder try stycker/
Først lærer det at Traaldom oc
Spaadom er en verstyggelig ting
faar Gud. Der næst giffuer det
klarlige tilkiende/ at de som bruge
Traaldoms konst/ ere Aandelige
Horkarle oc Horer/ som de der vis
ge fra Gud deris rette Hofbønde/
til den allerstemmiste Horkarl som
Dieffuelen. For det Tredie siger
Gud klarlige/ at hand vil tage oc
oprycke baade Traaldfolckene selff
oc dem som bruge deris raad oc
gierninger/ fra sit Folck Oc det
formedelst Offrigheden.

I den femte Mosei Bog/ xviii.
Cap:

Cap: Der skal icke vere nogen
Spaamand eller daquelles
re/ eller nogen som atter paa
fuleskrig/eller Traaldkarl/el
ler Manere / eller nogen
Sandfigere/eller Tegns vds
leggere/ eller nogen som giør
Spørsmaal til de døde. Thi
at huo som saadant giør/
hand er en værstyggelighed
for HERREN/oe for saad an
værstyggelighed bort driffuer
HERREN din Gud dem
bort fra dig.

I den anden Mosi bog/xxij. Ca:
Du skal icke lade Traaldfo
ner leffue. Denne Low taler der
for

for saa om Quinde kiøn/ fordi at
altid/oc i alle Land/ haffue Quin-
derne veret mere tilbøvelige til den
Synd/ end Mændene: Lige som
det oesaa i dette Rige befindis.

Met disse den Hellige Scriff-
tis vidnisbyrd/ beuiss nock/ at all
Traaldoms konst oc vrang me-
ning/ i huor læt hun synis faar
Mennisken/ er it stort værstygge-
ligt Aßguderij/ oc en strafaldelse
fra den sande Gud.

Der foruden/ Alle de vidnes-
byrd i den hellige Scriffte/som for-
dømme Aßguderij/de fordømme oesaa
Traaldom.

Om det Femte.

Aß dette som nu tilforn sagt
er/ forståes oesaa huor stor
en Synd Traaldom er. For-
di

di Traaldom ihuor læt den syuis/
er intet andet end Den sande
Guds fornectelse oc forsue-
relse/ en wren Hedensk oc
Dieffuels falsk hellighed/
Euangelij foruendelse/ en
pact met Dieffuelen/ Den
Christelige Troes nectelse oc
affsigelse. Met saa ord at sig:
Det er at forsage den sande Gud
oc hans Ord/ oc tilhenge Dieffue-
len oc hans Suig oc bedregeri/ De
saa aldelis bliffue en Dieffuel aff
et Menniske.

Siensuar til Spørs-
maalet.

Siensuar til det fremsatte
Spørsmaal/ kand lettelige
ta

tagis aff det som nu er sagt. Fordi
huad er wtlibørligere end at lide
den i den Christne Menighed/ oc i
Menniskens samquem / som met
Traaldom oc falsk hellighed/ be-
staar oc bekiender sig at vere Guds
Kiende: Jeg veed vel/ at de som
haffue vndergiffuet sig saadan
Dieffuels tieniste/ de mene oc sige
lange anderleds/ men dennem sua-
rer Paulus saa sigendis: De si-
ge vel at de kiende Gud/ men
de necte hannem met deris
gierninger/ effterdi at Gud
haffuer værsmagelighed til
dem/ oc de ere wduelige til al-
le gode gierninger.

Derfaare skulle de ingenlunde
lides

lides i den Christne Menighed/ som
vanbruge Guds Naffn til nogen
Traaldoms besuerrelse/ huad hel-
ler de siige sig der med at ville giøre
gaffn eller skade. Fordi at wi haaff,
ue icke saadan en Gud/ som imod
sit eget Ord/ imod sin ære/ imod
Euangelium/ kand forsuare saa-
dan Dieffuels wgudelighed / til
Menniskens skade.

Der saare maa oc skal Verdz-
lig Dffrigbed/ effter Guds low i
den anden Mosi Bog/ xxij Cap:
Du skalt icke lade nogen
Traaldkone leffue. Item effter
Keiserlowen in Codice, oesaa
effter vor Danske Low/ Ja med
saa ord at siige/ effter alle Solctis
seduane (om de ellers rettelige ville
faa

faarestaa det embed som denem aff
Gud befalet er) bruge HERrens
dom imod saadanne Guds bespot-
tere/oc strengelige see til Troldkar-
le oc Troldkoner/ oc tage dennem
aff Verden/at Herrens naffn icke
formedelst dennem skal bespottis.

Huosomheldst der imod gior/
enten aff miskundhed/hand skal vi-
de/ at det er en grum Barmhjer-
tighed/som sparer nogle saa onde/
til mangis skade oc forderffuelse/
Mer for Persons anseelse/ eller for
Penninge/ hand skal vide sig at
offuertrede den Regel/ som alle
Domere er aff HERren forscreff-
uen/oc derfor falde i Guds haand/
oc bliffue skyldige i den samme be-
spottelse. Fordi hand icke aleniste
tager fremmede Synder paa sig/
D for

for huilcke hand ocsaa bliffuer
skyldig faar Gud/ oc acter Guds
Ord for intet/ Men hand ocsaa
som en wtro Hyrde oc wstøtsom-
melig Menighedens forsørger/
met sin forsømmelse/ oc sit Embes-
dis forladelse/ tilsteder sine Vnder-
saatte at fly til Dieffuelens leyr/
huilcket er den grummiste gierning
der nogen kand tencke.

Derfaare skal verdzlig Offrig-
hed/ lige som alle Guds hellige
budords veetre/ saa megit den wd-
uortis Indactighed er anrørendis/
met all hellig nidkierhed/ straffe all
Guds naffns bespottelse/ oc legge
vind paa at de kunde vere deris vn-
dersaattis spegel/ til all dyd/ Guds
fryctighed oc ærlighed/ paa det at
Vundersaattene som giffue act paa
dem/

dem/kunde haffue et erlige Leffnet
efftersiun/ huilcken de maa tryge-
lige til Guds ære effterfølge.

Denne paamindelse haffuer
ieg nu saa ladet vdgaa/ paa det at
Offrigheden ickē daarlige skal
handle noget/ oc ickē vdstyrte w/
skyldige blod til deris egen forderff
uelse/ før end de fuldkomnelige saa
offuerhøre/ vdgantsket oc forfaret
Sagen/ oc paa det de ickē aff no-
gen synderlig affect eller begering/
men aff Retfærdigheds kierlighed
skulle bruge/ ickē deris/ men HEr-
rens dom paa de skyldige.

Dette er det som paa denne tid
indfalder om det fremsatte Spør-
maal/en anden tid vil ieg/ om det
icke ickē synis nock at vere/ det samme
ydermere forklare

Dij

Om

Om Dieffle ma-
nere.

SEr paa støder sig ocsaa hine
Diefflemanere/ huilke som
mene sig formedelst nogle
vedtagne ords opregnelse at kunde
vddriffue Dieffuelen/ eller ocsaa at
gøre Ormis forgiſte til intet.
Fordi denne S: Poffuels Sen-
tens er stadig oc wriggelig: Bog-
ſtaffen ſlar ihiel/ men Aanden
gør leffuendis/ fordi den hellige
Scriffe/ i det mand den troer oc
legger paa Hiertet/ er det en ſalig
lærdom/ men i det at hun opregnis
læſis eller ſeriffuis/ foruden en liſſ-
actig Tro/ er det en død Bog-
ſtaff/ oc ſlaar ihiel/ oc det icke aff ſig
ſelff eller ſin egen nature/ men for
Men:

Menniskens skyld som vanbruge
Bogstæffuen. Derfaare lige som
ieg visselige troer oc acter/at det er
Traaldom/ om nogen tencker sig
at kunde vdiage Dieffuelen med
nogle vedtagne ords krafft/ i huad
sombholdst Ceremonier eller Tegn
mand der til bruger: Lige saa siger
ieg det at vere gudeligt/ oc en sterck
Aands vidnissbyrd/ om nogen for/
medelst Troen oc Guds paakaldel-
se/offueruinder Dieffuelen/ oc vd-
driffuer hannem aff sin Bolig.

Dette regner ieg iblant de vn-
derlig gierninger/ med huilcke Gud
vndertiden beuiser sin næruerelse/
Lige som det i fordum tid skede i
Jødeland/ oc der effter i den første
Christi Kircke. Men at tillegge
Kagelse eller Papistisk smørrelse
D iij eller

eller nogen Guds Ords tieneris
orden denne krafft/ det er slægt gie-
ckeri/ Efferdi at det er en brendens-
dis Trocs besynderlige gierning/
oe icke noget Menniskelig stats el-
ler ordens vdtretning.

Om Kaarsens Tegn.

SEr foruden støde sig ocsaa
imod Trocs natur de som
tillegge Kaarsens tegn/en-
ten tegnet med fingre/ eller screff-
uit/ eller giore aff træ eller anden
Materi/ nogen kraffe imod Siug-
dom eller imod Dieffuelen/ Fordi
Figurer eller Tegn/ ere icke krafft-
tige huercken aff Naturen/ icke hel-
ler aff Guds Ordning oe skick.
Dette tegn hassuer oe ingen for-
tjettelse.

Derfaare er det aldels wehri-
stelig

stelige oc wgdeligt / at tillegge
Kaarsens tegn nogen forborgen
krafte eller maect.

Her maatte nogen sige: Er det
da icke tilbørligt / at et Gudfrye-
tigt Menniske betegner sig med
Kaarsens tegn? Maa mand icke
haffue Kaarsens tegn glort eller
screffuit? Suar / Det er tilbørligt
med saa skel at misbrug oc vrang
Tro er borte. Det er tilbørligt /
om du bruger Kaarsit lige som et
Felttegen / som skal paamine dig
om Christi Seyeruinding. Det er
tilbørligt / om du haffuer det
Kaarsfi steden for en Christen Rid-
ders løsen eller Feltskrig / med hvil-
cket du bekiender oc bestaar dig at
vere Dieffuelens oc hans Lemmers
Siende / huor faare seg ingentunde

forbiuder det hellige Kaarssis tegn
at indtryckis i Børns Ansiet oc
Brost naar de døbis/ met saa skel
at det skeer aleniste til den ny indui-
elsis tegn/ ved huilcken de i Daa-
ben snerge den Kaarssfeste Christo/
oc loffue sig at ville stride vnder
hans Zeñicke. Det er tilbørligt/ om
du setter Kaarssens tegn for dine
øgen lige som den Christelige Lær-
doms amindelse/ om du hassuer det
som Christi pinis hukommelse/ om
du oprenser det som en Triumph
oc Segeruindings tegn/ at Dieff-
uelen er offueruunden.

Tuert imod/ er det wtibør-
ligt at oprense noget Kaarss/ saar
huilcket du skulde nedfalde oc tilbe-
de/ fordi det strider klarlige imod
det første Bud/ oc imod den Bøn
som

som off er forserffuen aff vor
Herre Christo. Det er ickē tilbør-
ligt at du tillegger Kaarffit nogen
krafft imod siugdøm eller Dieffue-
len. Det er ickē tilbørligt at mand
for nogen Religions eller Guds
tienistis skyld bær Kaarffit paa klæ-
derne/som et slags Wundte giøre/
fordi dette er alsammen besmitet
med falsk helligheds smitte. Men
at nogle aff de hellige Fædre/ Au-
gustinus Epiphanius oc Athana-
sius siuntis megit at tillegge
Kaarffens tegn/ det skal ret for-
staaes/effter de maader/som ieg nu
her haffuer opregnet.

Der foruden synde de ogsaa
her vdi/ som tillegge vijt vand/
vidde Liuss/ vijt Salt/ Chrisme/
Papistisk smørgelse/Papistisk olie/

oe andre falske oc gieckelige Paph-
stiske Ceremonier/ nogen krafft is
mod Guds Ord. Fordi de som det
giøre/ de icke alleniste friste Gud
men de ocsaa bruge det for hvil-
cket en liffactig oc saliggjørendis
Tro aldellis forskrecktis oc forser-
dis. Thi dette er Troens rest: Dit
Ord er mine fødders lyct/ oc mi-
ne veyes lius. Jeg hoffde foret oc
set mig for/ at beuare dine Retsfær-
digheds Domme. Der saare effter-
di at en reiskaffen Tro intet bru-
ger eller forsøger imod/ eller forus-
den Guds Ord/ da skulle de Guds
fryctige fly all Traaldoms vær-
stygghelighed oc Papisiske besuer-
relser oc manelser/ lige som Pestis-
lens oc forgiffte/ oc skulle lade sig
styrre oc lede aff den Himmelske
lyc-

lyctet/som er Guds røst/huileken er
giffuen ved Propheternis oc Apost
lernis Scriff.

Den Allmechtigste Gud/vor
HERris Jesu Christi euige Fader/
som oss ved sin Sønns død oc pine
haffuer vdfriet aff Dieffuelens
Rige oc tieniste, oc kaldet oss til den
rette indighed oc sande Guds tieni-
ste/giffue oss naade/at wi kunde aff
den Himmelske Røst lade oss lede/
oc aff gantske mact oc formuffue/
imodstaa/ sly oc sly/ all Dieffuels
Traaldom oc besuerelse/ met an-
den falsk hellighed oc vrang Tro/
oc beuare oss alle vdi sit Naaffns
fryet/ bekiendelse oc paakaldelse/
paa det wi maa vndgaa Dieffue-
lens Rige oc met Gud Fader/Søn
oc hellig Aand leffue salige til euig
tid/

tid/huilcken vere cere oc mact fra
Euighed til Euighed/ Amen.

PROPOSITIONES.

Imod Traaldom/ oc
Dieffuelens oc andre Crea-
turs besuerelse oc manelse:

Fremsette i en disputats

aff

Doctor Niels Hemmingson
vdi Martio.

Anno 1569.

Esterdi Gud vil al-
uerlige oc strengelige/ at
hans Raffen skal hellig-
gioris iblant Mennissen/ oc vds
kressuer aff alle Menniske/ kund-
skab/

flab/ Tro/ Haab/ oc gierning eff-
ter sit Ords Regel: Da fordøm-
mer hand all sit. Raffns oc Ords
vanbrug/ oc truer dem alle met
cuig straff som. det vancere oc
misbruge.

2.

Men fordi Dieffuelen er den
Christne Kirckis Fiende/ sunder
hand der allermest effter/ at Guds
Ords oc Raffns misbrug kand
huer dag/ is meer oc meer vore
blant Mennisken. Thi met saas
dan misbrug legger hand vind paa
lige som met en Krigs rystning/
at vndergraffue oc nederbryde den
Christne Kirckis mure.

Her aff kommer det/ at Dieff-
uelen gior sig saa lydig oc villig
for

för saadanne daarlige Menniske/
som misbruge Guds Raffn oc hel-
lige Ord til Traaldom/ signelser
oc manelser.

4. mod Rom 13.

De endog det er forskreckeligt
at tencke paa/ at Dieffuelen skal
bruge saa stort tyranni imod Men-
niskens lign: Dog er det mere for-
skreckeligt/ at tencke paa Guds ret-
færdige vrede/ som tilsteder Dieff-
uelen at bruge saadant Tyranni.

5. mod Rom 13.

Men Harsagen til saadan
Guds tilladelse giffuis tilkiende aff
Apostelen S: Pouel til de Tessa-
lonicker/ i det andet Brefs ij. Ca.
Gud/ siger hand/ skal sende dem
kræfftige vildfarelser/ at de skulle
tro løgn/paa det de skulle alle bliff:

709

ue

ue dømde/som ickē tro Sandhed/
men samtycke wretserdighed.

6.

Disse Dieffuelens krafftige
vildfarelser oc bedregerij begribe oc
inde holde alle konster oc weye/met
huilcke hand enten forkrencker
Guds Ord/eller oc misbruger det/
til Guds bespottelse oc deris for-
dømmelse, som aff Dieffuelen for-
ledis oc bedragis.

7.

Denne Guds Raffns oc Ords
allerstemmiste oc wuerdigste van-
brug/ kand mand see vdi Traal-
doms konst/ signelser oc wgudeli-
ge mancher.

8.

Be endog at Sathan i Sand-
hed ickē kand tuingis/huercken met
Traalds

Traaldom, betegnelse eller vedtag-
ne besuerelser: Dog alligeuel sa-
der den bedragelige Aand / som
hand imod sin vilte nødis til at
gipre det / der hannem aff Traald-
solek oc Manere biudis oc befalis.

De haffuer Sathan disse Aar-
fager / huorfaare hand er Traald-
solek oc Manere Indig / huilcke met
rette skulde fra trenge alle Men-
nisse / at de ick sa daarlige skulde
vndergiffue sig Dieffuelen til
Guds bespottelse.

Den første sag er / Fordi Dieff-
uelen vel veed / at Guds Raffn oc
Ord vancæris aff ingen ting me-
re end aff Traaldoms wgdelig-
hed.

Den

11.
Den Anden / Dee er Dieffuelen
et herligt oc lystigt spectackel/
at hand seer Menniskan som aff
hannem ere lærde oc bedragne/
at foracete Guds obenbare forbud
oc forsage Troen. Thi at effter
di Guds Ord er Troens Regel/
da kand det icke skee / at Troen
kand bliffue bestandig / huor som
hendis Regel bliffuer borte / eller
henspris til Guds vancere.

12.
Den Tredie sag / giffuis til
liende hof Mattheum i det fiere
de Capit: At Dieffuelen stunder
effter at Menniskan skulle søge
andre middel / til at bekomme vel
fært oc ære / end Gud haffuer ordi
neret. Det er / hand hendriffuer
E
Men

Mennifcken/ at de fordrifte fig til
at corrigere oc meſtre Guds Ord-
ning/ huilcket er i ſandhed en grue-
lig Guds friftelſe.

13.

Det er Guds ordning oc ſtick/
at Guds Naſſn oc Ord ſkulle tiene
til at opbygge Chriſti rige/ oc at be-
rede Mennifckens ſalighed : Imod
denne Ordning gjør de obenbarli-
ge/ ſom miſbrugge Guds Naſſn oc
Ord til Traaldoms wgdelighed/
ved huilcke Dieffuelens Rige op-
byggis/ opholdis/ ſtaðfeſtis oc for-
fremmis. Huad kand vere Dieff-
uelen mere tacknemmeligt.

14.

Jeg taler intet om det hedens-
ſke galenſkab/ ieg taler intet om
den fordømde vrange Tro oc me-
ning/

ning/ Jeg taler intet om den pact
de giøre. met Dieffuelen/ Jeg ta-
ler intet om Dieffuelens Dyrckelse
oe tieniste/ aff huilcke Dieffuelen
saare frydis oe glædis/ huor saare
det icke er vnder/ at hand giør sig
saa tienstaetig for Kierlinget/
Traaldkoner oe Traaldkarle.

15.

Men paa det at Gud kunde
affuende. saadan sin vancere fra
sit Folck/ som vaar formedelse he-
densk vanhellighed foruende vdi E-
gypten / gaff hand sin Low om
Traaldfolck oe Manere at skulde
tagis aff Verden/ De ere derfor
Keiserlig oe Kircke Louer oe Sta-
tuter/ som ere vdgiffne imod den-
ne forskreckelige Guds bespottelse/
verde at holde aff oe loffue.

EN

Thi

16.

Thi de skulle ingenlunde lidis
iblant Mennisken/ som til Traal-
doms besuerrelse oc Manelse van-
brude Guds Naffn oc Ord/ saa
som de der mene oss at haffue saa-
dan en Gud/ der forsuarer den
wgudelighed/ som hand selff haff-
uer fordømt.

17.

Hvad slags Traaldomme/ som
i gammel tid haffuer veret brugt/
Oc huorledis de brugtis/ lader ieg
derfor staa til bage/ fordi det er
bedre at intet vide der aff/ end at
videt oc føre det til liusee.

18.

Det er vist/ at Dieffuelen/ som
en Abe efterfølger Gud/ til at op-
rette oc stadfeste sit Rige. Thi li-

ge

ge som Gud ved sit 1. Ord/2. Sa-
cramenter/3. Mirackel/oc 4. Aand
opretter oc forfremmer sit Rige:
Saa bruger oc saa Dieffuelen/1.
sit Ord (naar hand formedelst
vanbrug giør Guds Ord til sit
Ord) 2. sine Sacramenter (det
er Tegn/ Billeder/Bøner/ Haar/
oc andet bedregers) 3. Sit Raag-
leri vdi steden for Mirackel/4.
Oc sin Aand / ved huilcken hand
er krafftig i Traaldsolckis / sig-
neris oc Maneris røst.

19.

Men paa det at ingen skal bes-
skuffis med dette Ord/Adiurare,
det er at mane eller besuerge/ skal
mand vide at det haffuer mange
merckelser.

E iij

Sørst/

20.

Først/ bemercker det saa megit
som enfoldelige at suerre/ eller no-
get met en haard eed at stadfeste.

21.

Derneft/ bemercker det at mane
eller besuerge/ at vdrette oc for-
skaffe/ at en anden skal suerge/ oc
met sin Eed loffue oc silsige noget.

22.

For det Tredie/ mercker det i al-
mindelighed/ nu at befale oc biude
noget/ ved Guds Naaffns myndig-
hed: Nu at bede noget/ at hand for
Religionens oc Guds fryctis skyld/
skal enten giøre eller lade noget.

23.

Her vdaff kand besluttis/ at
besuerrelse naar den skeer-til at be-
suerge oc mane Dieffuelen/ da styr-
ctis

Etis oc stndis hun paa hans Tro
som besuer. Men naar den brugis
til at mane Wiennisken/ da henger
besuerrelsen enten paa hans myn-
dighed eller formanelse/ som besuer
oc maner. 24.

For det Fierde/ bemercker det
for Traaldfolck at tilngde Dieff-
uelen eller andre Creatur/ formes
delst nogle vedtagne Ords opreg-
nelssis krafft (til huilcke de legge nu
nogle tegn/ nu andet gieckerj) at
gijre det de dennem befale.

25.
Men paa det mand skal vide at
wi icke fordømme all besuerrelse:
Skal mand acte at der er trende
slags besuerrelse/ som er diuina,
det er/ Buddonieltig/ Magica, det
er Traaldoms/ oc Adiaphora,
E iiii det

det er middel/ den som er baade ond
oc god/ effter som hun brugis.

26.

Guddommelig besuerrelse kal-
der ieg den/ met huilcken mand for-
medelst Christi Naamn oc en stadig
Tillid til hannem/ vddress Dieff-
uelen i den første Kircke. Thi det
hialp den tid megit/ til at lære
Mennisken Christi maect/ oc at
stadfeste Euangelij vissshed.

27.

Saadan besuerrelse brugte dog
huercken Christus eller Apostler-
ne/ Men andre Gudfryetige som
haffde mindre autoritet oc anseel-
se. Thi lige som Christus aff sin
egen maect oc myndighed enfol-
delige bød oc befol Dieffuelen
at vdsare aff Mennisken/ Saa
giorde

giorde oc saa Apostlerne aff Christi myndighed.

28.

Vdi Apostlernis gierninger/ i det 16. Cap: siger Paulus/ til den Spaadoms Aand som vaar indfaren i en Dige: Jeg biuder dig i Jesu Christi Naamn/ at du far vdi aff hende: Men haaffde det veret en Exorcist/ eller Traalde manere/ da haaffde hand saa sagt: Jeg maener dig ved Jesum Christum/ at du vdfar aff hende. Det er/ Jeg biuder dig ved Christi myndighed/ oc den fryet du haaffuer for hans maect/ lige som Christus bod dig det selff/ at du vdfar aff hende.

29.

Traaldoms besuerrelse eller manelse er naar Exorcister eller
Ev Traal:

Traalde manere mene sig at kun-
de/formedelst nogle vedtagne ordz
krafft/ oc andre Ceremonier/ no-
de Dieffuelen eller andre Crea-
tur/ til at giøre noget. Saa som
naar Hugorme oc Snoge besuer-
ris oc manis/ at de skulle holde
deris Edder oc forgifte hoss sig/
oc icke giøre den nogen skade/ som
tager paa dem oc bær dem/ men
skulle siunis lige som de legte met
dem/ Men i det at den onde Aand
bevarer Meñiskens legeme w skadt
da dræber hand oc ihielstar Siæ-
len/ met allerskadeligst forgifte.

30.

Adiaphoram, eller middel
mansse/ oc bestuerrelse/ kalder ieg
den som fand brugis baade ilde
oc vel/ huordan ieg dømmet den
at

at vere som brugis vdi vore Kir-
cker i Børne daaben.

31.

Thi der som hun brugis ale-
niste til at giffue til kiende/ huor
danne Menniskens vilkaar ere/ for-
uden Christi Naade/ oc huordant
Mennisket bliffuer ved Christi
Naade/ da kand ingen met skel
fordømme hende/ Effterdi at hun
paaminder/baade om Louens dom
imod dem som icke ere forligte met
Gud/ oc om Euangelij naade i
dem som indpodis i Christo for-
medelst Daaben.

32.

Men der som hun brugis saa
som i Passuedommeet/ met blæfelse
oc Chrisme/ at vdriffue Dieffue-
len met/ huilet den de mento i sand-
hed

hed at ho vdi Mennisket/ Da skeer
det icke foruden obenbare wgude-
lighed oc daarlighed. Thi huercken
boer Dieffuelen i de Christne For-
ældris Børn/ Thi de ere delactige
i den pact som Gud gjorde met vor
Fader Abraham: Icke giøre hel-
ler Christi tienere Mirackel paa
denne tid / fordi Mirackel skulde
ickon vare til nogen tid.

33.
Det er oesaa en middel manet-
se oc besuerrelse som skeer naar et
Menniske maner et andet/ Thi hun-
er god/der som hun kommer aff en
god sag oc mening/ oc strecker sig
hen til en god ende: Saa som Pau-
lus maner oc besuer de Thessaloni-
cker/ at den Epistel som hand screff
til dennem / skal læsis faar alle
Brø

Brødre. Men hun er ond/der som
hun skeer daarlige/ aff en ringe
Aarsage/ oc da dømmis oc straffis
hun som en letfærdig Fed.

Spørsmaal.

Om Kaarffens Tegne/
Billeder eller andre Figurer / som
gioris aff vox eller anden materie/
ere krafftige i sig self eller ey?

Et Andet.

Om Samsons Haars
affragelse skilde hannem ved sin
styrcke: Oc om samme Haars op-
uext skide hannem sin krafft
igen/ eller ey?

PRO-

PROPOSITIONES

Om nyttig oc skadelig

Spaadom om tilkommen

de ting / iblant huilcke der

indsøris en tryg maade / huorledis

mand skal foruente det som

skæe skal / fremsætte i en

disputats aff

Doctor Niels Hemmingson

udi Junio.

Anno 1569.

Det er fornøden be

hoff / at den Christne Kir

cke rettelige oplærts oc

vndervisis / om nyttig oc skadelig

Spaadom om tilkommendis hen

delse / paa det hun icke enten skal

trygge

ernggelige foracte de nyttige oc
lofflige Spaadomme/ eller aff en
vrang Tro oc mening induffue
sig i skadelige Spaadomme/ Gud
til foractelse / oc sig selff til for-
derffuelse. 2.

Men paa det at mand kand
ret giøre forskel imellem nyttige
oc skadelige Spaadomme/ da er
det saare fornøden/ at giffue act
paa deris Aarsage oc oprindelse/
aff huileke mand ret lærer/ at døms
me om dem oc deris visshed.

3.

Saa haffuer da all Spaadom
eller kundskab om tilkommende
ting/ sin oprindelse/ enten aff Gud
uden middel / eller aff naturlige
ting/ eller aff andet/ det er enten aff
Dieffuelen eller aff Mennisken.

Spaa:

4.
Spaadom eller kundskab om til-
kommende ting / haffuer sin op-
rindelse aff Gud / naar hand ved
sin indskydelse / eller vdi andre maa-
de / obenbarer Mennifcken det som
komme skal. De denne kundskab
kaldis Prophetiske.

5.
De er denne Prophetiske kund-
skab oc Spaadom derfaare viff oc
fast / oc verd at tro / fordi den kom-
mer aff Gud / huilcken der aff euig-
hed seer alle tilkommende ting li-
ge som de næruerendis.

6.
Denne Prophetiske Spaadom
er faare nyttelig / saa som den der
besegeler oc stedfester den Christ-
ne Kirckis Lærdoms viffhed faar
Mennifcken. Thi

Thi naar Mennifcken fee at det
 gaar for fig / oc fuldkommis / som
 Prophetierne haffue lang tid til-
 forn spaad oc tilkiende giffuet / stad
 festis de om Gud / aff huilcken saa-
 dan spaadom kommer / oc tro viffe-
 lige / at den Lærdom som Prophe-
 terne fremfette / er Guds Lærdom:
 befynderlige effterdi den stadfestis
 1. met Guds mangfoldige aaben-
 barelser / 2. mange Terteign / 3. Wo-
 se / Propheternis / Christi oc Apost-
 lernis endrectighed / 4. den Christi-
 ne Kirckis beuarelse vdi saa store
 Dieffuelens oc Mennifckens storm
 oc modstand / 5. oc met Sand-
 heds befeyling / som skeer ved den
 hellig Aand / vdi de Gudfryctigis
 Hierter.

8.

Den Spaadom eller kundskab
om tilkommende ting / som haff-
uer sin Oprindelse aff naturlige
ting / styder sig paa prognosti-
cis oc practicker / det er tegn / paa
huilcke mand kand dømme om til-
kommendis hendelser.

9.

Disse Prognostica oc Tegn /
aff huilcke mand dømmer huad som
ske skal / ere trende slags / (for hues
afskillighed deris viss hed oc saa er
afskillig) som er τεκμηρια, det er /
visse oc faste tegn / εικαια, det er /
løse oc ringe tegn / oc erratica,
det er huegendis oc vstadiige tegn.

10.

Det første slags som kaldis τεκ-
μηρια, det er visse oc faste tegn / de
giff

giffue viff oc wrnggelig beuifning
oc kundskab/oc ere faadanne fager
fom forarbejde oc vdtrette effier
naturlig laab / oc fremdrage fa-
delige oc altid deris vdtretning.

11.

Dette flags Spaadom kaldis
for fin ftadigheds oc viffheds fkyld
apodiética, det er/ det fom haff-
uer wrnggelig beuifning. Ved den
kunde Mathematici oc Stier-
nekundige foruden vildfarelse/ til-
forn fige tilkommendis Formør-
ckelser i Sol oc Maane. Huor
aff det er aabenbare/ huor lofflig
den Lærdom er om Himmels
laab/ naar hand icke vanbrugis.

12.

Denne viffe fpaadom er der til
nyttelig/ at vi kand fiende Gud at

S ij

haff

haffue skabt alting / huilcken der
met visse Lower styrer oc regerer
den deylige Himmel / wi skulle
bekiende/ dyrcke oc prise hannem/
saa som Paulus lærer til de Rom:
1. Cap. Derfaare sigis om Gud i
Apostilernis gerninger/ at hand lod
sig icke bliffue vden vidnesbyrd.

13.

Det andet slags tegn som kaldis
εἰκοναί, det er/ løse oc ringe tegn/ de
giffue ingen viss oc wryggelig be-
uisning oc kundskab / Men icke
gicte til/ oc ramme dog alligeuel
tit oc offte ret/ thi det ere sager som
icke altid oc skadelige fremdrage
deris Bdretning / huor vdaß det
skeer / at de vndertiden sla feil /
for andre hemmelige sagers skyld/
som dem forhindre. Denne Spaa-
dom

dom dog sigis at være beuiselig.

14.

Bed denne beuiselig gisning
kunde Mathematici, det er /
Stiernkundige / tilforn sige oc til-
kiendegiffue om Regn / tørre veyr /
storm / store almindelige siuger /
Fædød / om Jordens fruct oc grøde
oc andre ting / icke foruden deris
konstis store loff oc prijs.

15.

Denne beuiselige Spaadom er
der til nyttelig / at Wennisken kund-
de ret vdi tide giøre deris giernin-
ger / at en Skipper icke skal gaa til
Søes naar storm tilstunder / at en
Bonde icke skal giøre den gierning
naar regn tilstunder / som vdkress-
uer tørre veyr / oc at mand kand
met bequæmmelige præseruati-
uer,

F iij

uer,

uer, foruaring oc lægedom / aff-
uende tilstundendis Siugdøm.

16.

Det tredie slags tegn som kal-
dis erratica, det er huegendis el-
ler wstadige tegn / de giffue huer-
cken viss eller wrygelig beuifning /
icke heller giøre nogen viss gising /
de ere icke heller ret orsage til men-
nistens gierning / eller til deris ly-
cke oc vanlycke / oc de sla mesten de-
len feyl. Oc fordi at det gaar stund-
dem / dog sielden / for sig / som mand
aff dennem dømmer / oc det aff slum-
pelycke / da skuffe de / de godtroendis
Wenniske / som der tage troning
paa / oc indføre dem i et forfenge-
lige haab.

17.

Her aff fødis den vildfarendis
oc

de wstadiige Spaadom/ som Ge-
nethliaci eller fødels regnere /
(Det er de som regne de dømmen om
Menniskens lycke / aff deris Fød-
sels fund) bruge / huilcke der rose
sig aff / at kunde aff Himmeltegn
spaa de sige Menniskens lycke/ oc
huad dem skal hende de tilfalde.

18.

Endog disse stundem sige sand-
hed/dog fører alligeuel Spaadom-
men i sig selff it skadeligt bedrege-
ri met sig. Thi Menniskene som
tro saadant squalder de geckeri/ de
bortledis met tiden fra Guds ord/
tuile om Guds forjettelser oc tru-
sel/ indvendis i atskillige vildfarel-
ser/ ind til saa lenge (naar de saa
aff Dieffuelens snarer ere forhind-
rede) de aldelis forsage Religio-
nen/

¶

¶

nen / endog det skeer icke obenbare
met ordene / saa skeer det dog hem-
melige / oc met Hiertes.

19.

Derfor haffuer Gudfryctige
Regentere vdi Verdselig oc Kircke-
regiment / som haffue giffuet act
paa saadan fare / ladet deris Lower
oc statuter vdgaa / vnder peen oc
straff / at der icke skulde findis no-
gen / som skulde bekiende oc lære
denne bedragelige konst / huilcken
er Erligheds oc gode Seders for-
derffuelse / skribendis imod Guds
Low / oc den Christelige Troes be-
kiendelse.

20.

Der haffuer oesaa været vise
Menniske iblant Hedningene / som
icke vilde tilseede denne forfenge-
lighed /

lighed at være i deris Land oc Ri-
ge. De Gellius setter til hende
met it skarpt argument, saa si-
gendis: Enten spaa. de ont eller
got. Der som de spaa ont oc de
saa feil: Da bliffuer du uel i det
du forgefuis venter. Der som de
spaa ont oc de liue / da bliffuer du
uel / i det du forgefuis fryeter.
Der som de spaa ont oc siige sand-
hed / da bliffuer du uel i die egit
Hierte oc sind / før end aff vanly-
cken. Der som de spaa got oc lyck-
salige ting / oc det gaar for sig / da
bliffuer der visselige tuende skader /
Thi baade bliffuer du keed aff at
tøffue oc vente saa lenge effeer det
gode / De haabet fortager dig den
nytte oc glæde / du skulde haffue aff
det gode. Derfor skal mand inge-
li:

lunde bruge de Menniske/ som spaa
om tilkommende ting.

21.

Endog at Genethliaci kunde
skundem giette noget om Lege-
mens Nature oc Complex/ aff fød-
selens oc vndfangelsens time/ dog
alligeuel / effterdi Menniskens Ly-
cke oc vanlycke tcke staar paa fød-
selens eller vndfangelsens time/
da bedrage de saadanne daarlige
Menniske/ i det at de tillegge Him-
mel tegnene Menniskens Lycke.

22.

Thi at effterdi der ere tuende
sager til Menniskens Lycke eller
vanlycke/ som er Guds forsiun oc
Menniskens vilie/ oc ingen aff dem
ere Himmel tegnene vndergiffne/
da er det i sandhed daarligt/ at vil-
le aff

le aff en besynderlig ringe/vanme-
ctig/ ia tuilactig oc vildfarendis
sag/ endelige beslutte nogen vdyd-
ning/huilcken de ypperste oc sterck-
ste sager staa imod.

23.

Mange wtallige Meniske vnd;
fangis paa en tid/ der fødte oc saa
mange paa en tid / huilcke dog ere
meget atskillige vdi lycke oc leffnet.

24.

Jacob Patriarch oc Esau bleff;
ue baade vndfangne paa en tid /
som dog icke vaare lige / huercken
met lycke eller leffnet.

25.

Vdi en Krig falde mange tu-
sinde Meniske/vdi en Haffs nød
omkomme mange Meniske / oc
det vaare meget daarligt/ at ville

Sv

sige

sige dem alle at være fødte vnder
it Himmeltegn.

26.

Derfaare skal it Gudfryctigt
Menniske/ som tencker paa huad
hannem skal vederfari/ enten ont
eller gaat / først see til Guds fors
siun / huilcken der aldrig strider
imod Guds foriettelser oc hans
trusel.

27.

Denne Guds forsiun vdkress
uer meget. Først at wi giffue oss
aldels vdi hans vold/ frycte/ paa
kalde / ære oc bekiende hannem.
Dernæst/ at wi tryggelige foracte
huad verden eller Dieffuelens tie
nere true oss med. For det tredie/
at wi see til Guds foriettelser oc
trusel / thi hand loffuer dem gaat
som

som hannem elcke/oc ont som han-
nem hade. De wgudelige / siger
Salomon / skulle icke lessue halff
deris alder.

28.

Disse Guds foriettelser oc tru-
sel/omvunde de/saa meget som dem
mueligt er/huilcke der tillegge him-
meltegnene Menniskens lycke.

29.

De kunde icke heller sige / at
Menniskens villie regeris aff Him-
meltegnene/thi det vaare at til in-
tet giøre Guds gierning/ at legge
Gud synden til/som hand den skul-
de haffue skabt/ at borttage forskel
vdi Mennisken paa ont oc gaat/at
necte Guds ord/ at vnderlegge den
hellig Aand vnder Genethia-
corum, det er fødels regneris Lo-
wer oc Regle. Til

30.

Til denne forfengelighed hø-
rer ogsaa Spaadom/som Gud vdi
sin Lov hassuer forbødet / naar
Menniskene lade sig at vere op-
blæste og fulde aff Guddom / og
met Dieffuels snedighed stundem
giette det som skee skal.

31.

Denne skadelige Spaadom skeer
i mange maade / som er ved ind-
uoller aff Queg / fuleskrig / Lader /
og samtale met Dieffuelen / etc.

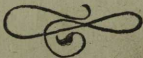
32.

Fordi at Diefflene obenbare
dem vndertiden / huad de hassue set
sig for at giøre / stundem skuffe de
dem met tuilactighed / stundem
giette de aff naturlige ting det som
smarlige skee skal / og det kand ogsaa
stun-

skundem ske/ at de efftersølge Pro-
pheternis Spaadom/ oc den som
deris egen frem sette/ huor aff det
kommer/ at det offte gaar for sig
som de Spaa.

33.

Men huer Christen tage sig
vare/ at hand icke lader sig aff
Dieffuelen besnuige huilket er
snart til/der som mand icke noget
viger fra Guds Ord/ til
Spaadoms forfenges
lighed.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

More faint, illegible text, possibly bleed-through or very light handwriting.

W
OG
Knabrostræde 6
KJØBENHAVN

Wilh. Raff jun.
BOGBINDER.

